

gelooven, dat Jezus macht ook over hen heeft, en daarom laten ze volgen: „Indien gij ons uiterwerpt, laat ons toe, dat we in de kudde zwijnen varen“. En zoo is het geschied. Duidelijk is hier alzo de persoon zelf van den geest die in hem voor, onderscheiden; die geest woonde bij hem in; die boze geest maakte hem diep ongelukkig; en die geest kon weer van hem scheiden, want Jezus wierp hem uit. Nu laten we het diepgaand onderscheid tusschen den geest van afgestorvenen en den geest van demonen hier rusten. We kunnen nu alleen maar wijzen op het wonderbare contact, dat destijds bleek te bestaan tusschen hier op aarde levende personen en geesten uit de onzienlijke wereld. En bepalen we ons hiertoe, dan valt niet te ontkennen, dat de verhalen die ons thans uit de kringen der spiritisten toekomen, in dit opzicht met de Evangelische verhalen strooken. In beide toch is hoofzaak het contact tusschen twee geesten, waarvan er slechts één tot deze wereld behoort. In zoover nu het Rationalisme de Bezetenen naar het rijk der fabelen had verwezen, is het voorgevoelen van het spiritisme ook voor de Schriftuitlegging van belang.

DR. A. K.

„Hoe lieflijk is het, als broeders ook samenwonen“.

Een lied Hammaaloth, van David.
Zie, hoe goed en hoe lieflijk is het, dat broeders ook samenwonen.
Psalm 133: 1.

De hoogepriester werd gezalfd op het hoofd, maar de geur van zijn salffolie was zóó doordringend, dat nog aan den benedendroom van zijn hoogepriesterlijk gewaad de reuk ervan geuren bleef.

Gebergte van Hermon stak hoog in het Noorden boven heel het heilige land uit, maar de wonderde, de eenig schoone dauw die van Hermon in den avond uitwaasde, trok heel het land door en verfrischte zelfs het verafgelegen land van Juda.

Twee beelden, ontleend aan land en luyden in Israël, waarin de psalmist ons de ongemeene wonderde kracht der liefde teekent. Zoals die geur der salffolie heeft van den baard tot laag naar den klederschoon doortrok, en zoals de dauw van Hermon van de toppen der bergen tot diep in de vlakke afvalde, zoo ook moest de liefde, die genade van Boven in het hart der broeders ontstak, tot diep in den breeden, volkkring doordringen.

Zoo zong de psalmist in een lied Hammaaloth, een zang dien het volk aanhiel, als het van verre, uit alle gouden en steden en dorpen, ter viering van het heilige feest naar Jeruzalem optrok. Israël woonde verspreid, verstrooid in zijn stammen en dorpen. Daar zag men zijn eenheid niet. Maar die eenheid kwam wel uit als het langs allen heuvel en bergpad naar den Tempel optog en in de Voorhoven sáám lag neêrgekniel. Dan woonde het niet meer verstrooid, maar samen. En dit was het, wat den psalmist het uit deed jubelen: „Ziet, hoe goed en hoe lieflijk is het, dat broeders ook samenwonen“. Ook anders was de eenheid er, maar men zag ze niet. Nu heel Israël in Jeruzalem bijeen was, kon een ieder ze aanschouwen. Nu woonden ze niet meer gespreid, maar samen. Anders gedeeld, liepen ze nu in massa te hoop. Het was nu weer als in oude dagen, heel Israël om zijn heilige Tente vereend.

En toch, aan dit bijeen zijn, hing de eenheid niet. Ook als ze straks weer uiteengingen en een ieder weder zijn woonstede opzocht, was het volk toch één, niet voor het oog, maar door heilige geestesbanden, door een hogere liefde die hun was ingestort, een liefde die heel het land door naar alle zijde geuren moest, evenals de zalf die van Aäron, of wilt ge, als de dauw van Hermon, die over alle stammen zich uitspreidend, zelfs op Zion nederdaalde.

Gold dit reeds voor het volk des Heeren onder het Oude Verbond, nog sterker moet dit doorgaan onder de bedeling van het Nieuwe. Telkens weer prentte de Christus het aan zijn volgelingen in: „Een is uw Meester, en gij zijt allen broeders“. De broedersnaam zweeft gedurig op Jezus lippen. Aan den broederband hangt het heil zijner jongeren. Ze zijn samen de ranke aan den éénen Wijnstok. En straks werkt de apostel die heilige eenheid van Gods volk nog verder in het beeld van het Lichaam uit. Onder één Hoofd zijn al wie ten leven herboren zijn, als leden van het één heilige, mystieke Lichaam des Heeren sáám vereend.

Doch ook deze eenheid mag niet in den levensoorsprong bijeen hangen. Ze moet tot aller bewustheid doordringen. En het zich bewust worden van die eenheid, dat is juist het stil gaan branden van het liefdevuur. Een liefde niet uit het bloed, niet uit het aardse samenleven, maar uit God in de ziel oplevend. Maar dan ook een liefde, die, zoo ze waarachtig is, door alles heenringt, over alle afstanden triomfeert, offer na offer weet te brengen, steeds in heiligen gloed opvlamt, en, als het ten leste op scheiden gaat, sterker blijkt dan de dood.

Die liefde uit God, die 't cement bij den bouw van het Huis des Heeren is, werkt even geheimzinnig als de geur die God aan de salffolie gaf, of als de dauw die van Hermon over heel Kanaän stroomde. Ze geeft voormaak hier beneden van wat 't daarboven in het Vaderhuis ook voor ons eens zijn zal. Ze is de gouden draad, die al wat los raakte samenbindt. Er trilt de adem des levens in. En daarom singt de Psalmist: „Want de Heere gebiedt aldaar, d. i. waar die liefde glansen mag, den zegen en het leven tot in eenwigheid“.

Zóó het ideaal, maar hoe somber de werkelijkheid!

Zoo nu en dan verrassende, verrukkelijke uitingen van liefde onder de broeders en van teedere aanhankelijkheid onder de zusters. In kleinen kring zoo hier en daar banden gelegd, die zich oemerkt van zelf steeds dieper ineen vlechten. Sympathien in allerlei vorm uitkomend, die 'n seilfrucht en hebrucht vermelden doen. Aangrijpende teekenen van zelfopoffering, waardoor de harten gewonnen worden. God zij lof, de liefde is er nog!

Maar vraag niet, of ze heel het Lichaam bezield en in gloed zet, en den van God gewilden broederband staat om 't hart van allen, die elkander onderling toch als broeders van

Christus erkennen. Die elkander niet als broeders in Christus eeren, al zijn ze het toch, mogen nu rusten blijven. Neem nu alleen hen maar, die in één zelfde kerk samenlevend, aan één heiligen diens opgaan, en van éénzelfde doopwater de besprenging voor hun kruis zoeken, en vraag u eens af, waar en wanneer ge de spraken van dat hoge, heilige liefdevuur onder en over allen ziet uitslaan. En hoe bitter is dan niet de teleurstelling! Dat spreekt over elkaar met een niets sparenden geest van aanmerking, alsof de eerste eisch van Christelijke liefde was, het opwerpen in elkander van wat men elkaar als verwijt naar het hoofd kan alingeren. Zelfs in gewone menselijke liefde en menselijke teederheid, de dusgenaamde broeders en zusters gedurig tegenover elkaar te kort schietend. Er op uit, om elkaar afbreuk te doen, zoo 't geval wil, dat men in één beroep leeft. Er elkander in laten loopen, zoo de kans maar even schoon staat. Leedvermaak kennen, zoo het een min beminden broeder niet naar den vleesche gaat. Elkander tegenwerken en in den weg gaan staan. Elkander benijden, en niet kunnen velen, dat een ander ere geniet. Gelukkig, het is niet altijd, het is niet overal zoo. In kleiner kring werkt de liefde wel degelijk, en ook in een tweeden, iets breederen kring werkt ze nog zichtbaar na. Maar als ge doorgaans de gesprekken beluistert, nagaat hoe men over elkaar oordeelt, ja soms in het publiek in vergaderingen en in de pers, ten aanhoore van de tegenpartij, over elkander schrijft en spreekt, dan voelt ge zoo diep het oneindig tekort in „broederlijke liefde“, dat keer na keer uitkomt.

Vond dit nu aanstonds bestraffing en veroordeeling, zoo ware het gevaar minder. Doch neem, zij die 't aanhooren, praten dan vaak mee, uitken in gelijken geest, en niemand vindt er meer erg in, dat broeders in Christus alzo de broederlijke liefde verzaaken. Dat gaat door tot onder de Voorgangers der gemeente. Dat gaat door tot onder de herders en opzieners, zelfs tegenover elkander. Ge stuit er op bij de jongeren, en ge bedroeft er u nog over bij de ouden van dagen. Wel zingen: „Al ziet, hoe goed, hoe lieflijk is 't, als zonen“, maar nog den eigen avond na dien zang de broederlijke liefde te schande maken. Hierdoor komt 't dan, dat de eigen consciëntie er niet wakker door wordt. Dat men 's avonds voor zijn God neerknielt, en allerlei andere zonden belijdt, maar er geen gevoel van heeft, wat bittere zonde in dit verzaaken van de broederlijke liefde schuilt. Zoo wordt het niet gestuit. Men komt er niet van af. Het wordt hebbelkheid. En als dan de zegen uitblijft, en de ritseling van het eeuwige leven in de ziel verflaust, en men een gewaarwording krijgt of de Heere niet met ons is, dan sint en peinst men op alles, maar dat 't aan het kwetsen der broederlijke liefde schorste, komt hoogstens bij een enkele op. En toch, ge wilt een gezalfde des Heeren heeten, en waarom niet? Maar wat baat u de salffolie die haar geur verloor, en wat baat u op het stuk der liefde vuur zonder gloed?

DR. A. K.

Amsterdam, 16 Juni 1911.

De jaarlijksche vergadering van de moderne Theologen, waarvan het officieel verslag thans in *De Hervorming* verscheen, neemt onder de talrijke predikanten-conferenties in ons vaderland een plaats der eeren in. Het bestuur zorgt voor een behoorlijk afwisselend menu en stelt allerlei interessante vraagstukken van den dag aan de orde. Niet de een of andere onbekende groothed, maar de kopstukken der partij worden uitgenoodigd om voorlichting te geven. De referaten zijn dan ook geen geïmproviseerde speeches, maar getuigen van dege studie. En het debat draagt een zakelijk en akademisch karakter, waarbij de sprekers zich volkomen op de hoogte toonen van het onderwerp. Er heerscht in deze vergaderingen een aristocratie van den geest, die weldadig aandoeft.

De leiding der vergadering was ditmaal opgedragen aan Prof. Dr. H. U. Meyboom van Groningen, die in zijn openingswoord een kort overzicht gaf van de fata van het modernisme in het afgelopen jaar. Prof. K. Lake sprak over de oorspronkelijke bestanddelen van het oudste Christendom; volgens hem was het Christendom in de tweede eeuw reeds verworven in een „mysteriëus-godsdienst“, die groote overeenkomst vertoonde met de andere mysteriëus-godsdiensten van het Romeinse Keizerrijk en zich kenmerkte doordat de sacramenten van Doop en Avondmaal middelpunt waren van den eeredienst en men daardoor gemeenschap hoopte te krijgen aan de goddelijke natuur van den „verlossenden God“ en zoo na den dood het eeuwige leven te verwerven. Voorzover de oudste oorkonden over het oorspronkelijke Christendom, het Christendom van den historischen Jezus, nog licht verspreiden, dat Christendom juist geen mysteriëus-godsdienst zijn geweest, maar een eschatologisch karakter hebben gedragen. De prediking van Jezus zou alleen hierin bestaan hebben, dat het Koninkrijk Gods nabij was en ieder met het oog daarop zich bekeeren moest. Waarachtiglijk zou Jezus geloofd hebben, dat hij zelf in dit Koninkrijk de Messias zou wezen, en zijn discipelen zouden dit na zijn dood tot het centrale punt van hun leer hebben gemaakt. Hoe de overgang van deze primitieve eschatologische opvatting van het Christendom tot den mysteriëus-godsdienst van het Katholicisme heeft plaats gevonden, verklaarde Prof. Lake niet. Veel nieuws bracht dit referaat niet; in hoofdzake gaf het de denkbeelden weer, die Prof. Harnack reeds uiteengezet heeft in zijn *Geschiedenis van het dogma der Christelijke Kerk*. Interessant is alleen, dat ook uit dit referaat weer blijkt, hoe het modernisme zich van het Christus-probleem niet losmaken kan. De groote vraag: wat dunkt u van den Christus, blijft ook de Theologie der modernen beheerschen, en laat hen trots alle historische kritiek geen rust.

Van meer belang is voor ons het tweede referaat van Prof. A. Bruining, die sprak over Theologie en Godsdienstwetenschap. Felteijk komt dit referaat toch op de erkenning neer, dat de moderne Theologie van een halve eeuw geleden gewaaid had, toen ze meende de Theologie te moeten

oplossen in een algemeene godsdienstwetenschap. Dit standpunt vooral door Prof. Tiele destijds verdedigd, werd door Prof. Bruining niet alleen praktisch onuitvoerbaar genoemd, maar was ook naar hij opmerkte in beginsel verkeerd. De gronden waarop dit oordeel rust, zijn te merkwaardig, om ze hier niet over te nemen:

Ik zal u niet vermoeien met uitvoerige kritiek, die in onzen tijd reeds vrijwel, zou ik meenen, overbodig is geworden. Ik bepaal mij tot twee opmerkingen, die, naar ik mij voorstel, wel bij niemand uwer tegenspraak zullen uitlokken. 1. Om het ook door Tiele erkende doel der theologische wetenschap te bereiken, om den godsdienst in zijn eigen aard te leren kennen, den psychischen oorsprong er van te doorgronden, de plaats, die hij in het zieleleven inneemt en de betrekking, waarin hij staat tot andere geestelijke functies, als wetenschap, kunst, zedelijkheid, te bepalen: daarvoor hebben wij niet noodig die vergelijkende studie van de gesamenlijke godsdiensten der menscheit, waarvan Tiele gewaagt. Dat doel wordt — ik zeg niet: evengoed, of ook: beter nog — dat doel wordt alleen bereikt door studie van enkele, mits methodisch voor dit doel uitgekozen, religieuze persoonlijkheden uit onze nadere omgeving. 2. Om theologie, zich reformeerend naar Tiele's program, d. w. z. de studie van het Christendom slechts opnemend als onderdeel harer taak, het Christendom behandelend op gelijken voet met de overige godsdiensten, zou onvermijdelijk in het algemeene blijven hangen en daarom ten slotte niet — nergens — tot wezenlijk kennen komen. Ook hier geldt het: Qui trop embrasse, mal étreint.

Zelfs ging Prof. Bruining zoover van voor te stellen, dat bij een aanstaande wijziging van de wet op het Hooger Onderwijs het vak van de „geschiedenis der godsdiensten in het algemeen“ zou overgebracht worden naar de doctorale studien; wat met andere woorden zeggen wil, dat het niet meer verplichtend zou wezen voor de candidaten in de Theologie en dus ook niet voor het overgrote aantal predikanten, die aan deze doctorale studien niet toekomen. Dat dit voorstel ter vergadering heftige oppositie uitlokte, valt te begrijpen. Het is echter een opmerkelijk teeken des tijds, dat een moderne hoogleraar in een vergadering van moderne theologen zulk een voorstel durfde doen.

En niet minder belangrijk is, dat Prof. Bruining in dit referaat ook opkomt tegen de overdreven beteekenis, die men thans hecht aan de zoogenaamde „religionsgeschiedelijke“ verklaring van Oud- en Nieuw-Testament. Zelfs aangenomen, zegt hij, dat de mannen dezer religionsgeschiedelijke school volkomen gelijk hadden en tal van vormen en termen door de schrijvers van Oud- en Nieuw-Testament ontleend waren aan andere godsdiensten, wat geeft dat voor de kennis van den godsdienst en het godsdienstig zieleleven, dat zich bij die schrijvers en in die kringen in deze overgenomen vormen uit? De grondfout is, dat men die twee, den godsdienst zelf, die een stuk menscheit zieleleven is, en de vormen en termen, waarin dit stuk zieleleven zich uit, voortdurend verwart, en daaraan is de overschatting te wijten van de beteekenis der kennis van allerlei voorchristelijke godsdiensten voor de kennis van het Christendom. Met een tweetal voorbeelden maakt Prof. Bruining dit duidelijk:

Neem eens verhandeling op over den oorsprong van het geloof aan heilighede Gods: tien tegen een, dat de schrijver begint met u bezig te houden met het taboe geloof bij natuurvolken en met de beteekenis van het „heiligh is Jahwe“ in de oudste stukken van het O. T., en met deze dingen het verweg groter deel zijner verhandeling vult. Alsof niet datgene waaraan wij denken bij het hooren van den term „heilighede Gods“ — onder die „wij“ versta ik hier eenig godsdienstig menschen in onzen kring — zijn oorsprong had in het zieleleven van hoog ethische persoonlijkheden in een gegeven tijd en een gegeven milieu, die eenvoudig een reeds gebruikelijken term hebben aangegrepen en pasklaar gemaakt voor in hunne ziel was gaan leven! Of ook, neem een boek ter hand over den oorsprong van den christelijken doop: wederom, tien tegen een, dat de schrijver u overslept met een massa van mededeelingen over reinigingsplechtigheden, waschingsen en andere, bij natuurvolken en in oude beschavingsgodsdiensten, en kennelijk van oordeel is, dat zijn boek te volledig en te wetenschappelijk is, naarmate hij méér van die dingen heeft bijeengebracht; terwijl hij u ten slotte vruchteloos afvraagt: wat heeft het meerendeel daarvan nu toch te maken met het gevoel van behoefte bij de oudste christelijken aan een sacramentele handeling ter inwijding in het Christendom en met de vraag, wat zij in die sacramentele handeling zinnebeeldig hebben uitgedrukt?

Terwijl hij dan deze conclusie trekt:

Neem godsdienst in welke periode der geschiedenis en waar ter wereld gij wilt: om dien godsdienst in zijn oorsprong te verklaren, hebt gij te doen, hebt gij uitsluitend te doen, met den levende menschen en met het geestelijk en stoffelijk milieu, waarin deze leven. Enkel voor de taal, die hij spreekt, en de vormen, waarin hij zich kleedt, hebt ge te doen met den godsdienst van verleden tijden. Naarmate de theologen hiervan meer doordrongen worden, zal het hun, meen ik, openbaar worden, dat hij theologische onderzoekingen — die immers altijd ter laatste instantie wetenschappelijk verstaan van godsdienst, d. i. nog eens, van een eigenaardig zieleleven, ten doel hebben — wat in verhouding tot het bijzondere object van eenige onderzoeking tot het historisch verleden behoort, slechts eens ondergeschikte beteekenis heeft. Ik acht het eens zaak van de hoogste beteekenis, dat zij méér dan over het algemeen nu nog het geval is, hiervan worden doordrongen, om dreigende oplossing van de theologie, hepaald van haar historisch deel, in archaeologie, algemeene cultuurgeschiedenis en wat dies meer zij, tegen te gaan.

Natuurlijk is het standpunt, waarvan Prof. Bruining hier uitgaat, het onze niet. Hij wil de religie blijkbaar alleen psychologisch opvatten als een eigenaardig stuk

van het zieleleven van den mensch, en miskenet dat aan deze subjectieve religie in den mensch, een objectieve religie in de Openbaring Gods ten grondslag moet liggen. Maar al scheidt ons hier een kloof, die niet te overbruggen valt, toch is er menige opmerking van Prof. Bruining, waarmede we het van harte eens zijn, en bovenal zijn we hem dankbaar voor zijn protest tegen de religionsgeschiedelijke school, die de Theologie wil laten opgaan in archaeologie en algemeene cultuurgeschiedenis. Hij bevestigt daarmede de bezwaren, die van meet af door ons tegen deze school ingebracht zijn.

Het laatste referaat van Mr. M. J. A. Moltzer — dat van Prof. Ritter werd niet afgedrukt in *De Hervorming* — behandelt de vraag, welke vruchten te verwachten zijn van bijeenkomsten als gedurende den zomercongres te Lunteren van 5 tot 10 Sept. 1910 gehouden zijn? Deze cursus was een savonging van wat in Engeland gevonden wordt te Woodbroke, waar een oud buitengooi in de nabijheid van Birmingham herschapen is in een inrichting voor godsdienstig en maatschappelijk onderwijs. Deze inrichting, die van de Kwakers uitgaat, maar ook voor andersgezinden openstaat, bedoelt vooral het persoonlijk godsdienstig leven te versterken en kan misschien het best vergeleken worden met wat de Roomschen een geestelijke retraite noemen. Men stond zich uit het drukke stadsleven en den stroom van het wereldsch gedoe een tijdlang af, keert tot zich zelf in en wijdt zich geheel aan stichtelijke overpeinzingen, gebeden en saamsprekingen, om dan geestelijk gesterken met nieuwe kracht toegerust, tot het leven weer te keeren. Enkele Hollanders, die deze saamskomsten te Woodbroke hadden bijgewoond, waren er zoo mee ingenomen, dat ze beproefde hebben in ons land ook zulke saamskomsten te houden in Lunteren en Noordwijkerhout.

Mr. Moltzer, die aan deze bijeenkomsten blijkbaar persoonlijk heeft deelgenomen, is er een groote lofredenaar van en beveelt ze warm aan. Wat voor ons het merkwaardigste is uit zijn betoog, is dat hij als een der voornaamste vruchten van deze bijeenkomsten toenadering tusschen de modernen en orthodoxen verwacht. Ze zullen elkaar op deze bijeenkomsten ontmoeten en elkaar beter leeren kennen en waardeeren. Mr. Moltzer zeide er dit van:

In verband hiermee is als derde vrucht genoemd, een betere verstandhouding tusschen modernen en orthodoxen; het verband met het voorgaande moet hierin gezocht worden, dat de gemeenschapspis zich tot beide richtingen uitstrekt. Voor het gemak heb ik de evangelischen niet apart genoemd. Die worden er natuurlijk onder begrepen.

Die toenadering is het onderwerp van den dag. Moet zij toegelicht worden of niet? Zeker en stellig. Want het Christendom beleeft kritieke dagen en boert veel van zijn kracht in door zijn vernieuwing. Waar deze noodzakelijk is, moet er in berust worden; maar waar de eenheid kan hersteld worden, daar moet alle kracht ingespannen worden om het zoover te brengen.

De vraag is: Wat is voor toenadering noodig? 1. Dat de richtingen elkaar beter leeren kennen dan door geschriften; onwetendheid staat de verbroedering in den weg. Het is misschien niet onbelangrijk te wijzen op het feit, dat een orthodox predikant, die zich in breede kringen beweegt, verwonderd was in Lunteren moderne collega's te ontmoeten, die niet vloekten. Men kan de schouders over dergelijke dwaasheden ophalen, maar herstelt daarmee niet het onnoembare kwaad, dat aldus aan de vrijzinnige beginselen in dorp en stad wordt gedaan. Aan den anderen kant hadden de ethisch-orthodoxen deze dagen nog reden zich naar aanleiding van een stuk in de *N. R. C.* te beklagen over verkeerd begrip van hun richting. Die onwetendheid kan alleen weggenomen worden door vriendschappelijk samenzijn.

De orthodoxen moeten leeren, dat de vrijzinnigen geen ongelovigen zijn; en de modernen, dat de orthodoxen geen achterlijke menschen, die op den bodem van een verouderde wereldbeschouwing staan, behoeven te zijn. Er is een neiging om alle zich modern of orthodox noemenden over één kam te scheren. 2. Ten tweede is voor toenadering noodig, dat er éénheid wordt gevonden. Van een toenadering sluiten zichzelf uit degenen, die in eenheid van godsdienstige voorstellingen de conditio sine qua non voor samengaan zien. Onder de modernen zijn het degenen, die het eerst vragen naar juiste begrippen en zich onaanvaardbaar voelen aangedaan bij het hooren van uitdrukkingen, die hen doen denken aan het traditionele Christendom. Onder de orthodoxen zijn het degenen, die geen Christendom kennen buiten de formulieren van eenigheid, die meer op leer dan op leven den nadruk leggen.

Het zijn de geloofsvoorstellingen, die de richtingen scheiden; de eenheid is te vinden in de geloofservaringen op het gebied van het Christelijk leven. Ik laat nu daar, wat primair is, voorstelling of ervaring, maar een feit is dat het verschil der richtingen in vele gevallen niet meer is dan die van taal. Er wordt door vele orthodoxen en modernen ten slotte hetzelfde ervaren: dat door het Christendom een gansch nieuw licht over hun leven is opgegaan en daardoor een nieuwe levensweg voor hen is geopend. Zij voelen in hun godsdienstig leven als het voornaamste, dat dat licht in alle heerlijkheid schijnt en dat de levensweg scherp voor hen wordt afgetekend.

De geloofsvoorstellingen of dogma's moeten dus zooveel mogelijk op den achtergrond worden geschoven; wie aan van beide zijden zich daaraan nog hardnekkig vastklemt, wordt buitengesloten. Maar degenen voor wie de leer bijzaak en het godsdienstig leven hoofdzake is, kunnen elkaar wel vinden, want al verschillen hun geloofsvoorstelling, hun geloofservaring is een; ze hebben beide ervaren, dat het Christendom een nieuw heerlijk leven brengt, een nieuw licht voor hen doet opgaan en een nieuwen levensweg voor hen opent.

Mr. Moltzer staat met dezen wensch naar toenadering tot de orthodoxie niet alleen. Ook de heer Beversluis heeft onlangs in een referaat over de onzuiverheid der hedendaagsche partijverhoudingen op godsdienstig gebied er op gewezen, dat de

oude partijleuzen of vlaggen nog zijn gebleven, maar dat de lading is verwisseld. De richtingen zijn vervloerd en dooreengeloopen. Dit geldt van de modernen, die vroeger strak op het standpunt van het naturalisme stonden, en niet alleen in de natuur maar ook in het godsdienstig zedelijk leven van den mensch geen bijzondere inwerking Gods aannamen; thans wordt door al meerderen dat strak naturalisme prijsgegeven en spreekt men van een werk Gods in het menschenhart, waardoor een vernieuwing plaats vindt; van de levende kracht Gods in Jezus en van hem zelf als een Middelaar en Verzoener. De mystiek heeft het naturalisme op religieus gebied verdreven. Maar ook bij de orthodoxen, vooral bij de ethischen, is door de Schrift-critiek een geheel andere geloofsrichting gekomen, dan bij de vroegere orthodoxie. Zoo zijn van beide zijden de scherpe kanten afgeslepen en wil de heer Beversluis, dat zich een nieuwe concentratie zal vormen. Als bindinglink zou dienst kunnen doen de „evangelische richting“, die zowat tusschen beide richtingen instaat. De jongere modernen zouden zich dan van links, de geavanceerd ethischen zich van rechts kunnen aansluiten en de starre „naturalistische modernen“ zouden evenals de „supranaturalistische Gereformeerden“ apart blijven staan.

Of deze nieuwe partijformatie gelukken zal, laten we in het midden. Zeker is er onder de jonge modernen een richting aan het opkomen, die nieuwe paden wil inslaan en ook aan het isolement, waarin het modernisme verkeerde, een einde wil maken. Men wil met de orthodoxie, mits ze haar verouderde wereldbeschouwing loslaat, wel pais en vrede sluiten.

Met welk doel dit geschieden, zal spreke de heer Moltzer onomwonden uit:

Bovendien kunnen zij van elkaar leeren. Zonder zich misschien modern te noemen, zullen vele orthodoxen de moderne geloofsvoorstelling aanvaarden, wanneer zij hebben ingezien, dat daardoor niets van hun geloofsbezit verloren gaat. De modernen kunnen door 't verkeer met orthodoxen meer doordrongen worden van het nieuwe, dat in het Christendom gegeven is, van de noodzakelijkheid van een vernieuwing des menschen, van het belang der Christelijke gemeente. Het is te betreuren, dat een te consequent doorgedreven naturalisme dikwijls de orthodoxen tegen het modernisme innest.

M. a. w. de modernen zullen van hun overdevren naturalisme iets laten vallen, wat ook geen al te zwaar offer is, want in hun eigen kring gaan steeds meer stemmen tegen dit naturalisme op. Maar het hoofdoffer zal door de orthodoxen moeten gebracht worden. Zij zullen de moderne geloofsvoorstellingen aanvaarden, wanneer ze hebben ingezien, dat ze daardoor niets van hun geloofsbezit verliezen. De concentratie zal dus een expansie worden voor het modernisme. Een ietwat mystiekgetint modernisme met warm religieus leven zal de brug worden, waarover evangelischen en straks ook de ethisch-orthodoxen in de heilige hallen van het modernisme zullen worden binnen geleid. En dan zal het modernisme weer oppermachtig heerschen en in de Kerk en aan de Hoogeschool.

In de *Gereformeerde Kerk* geeft Ds. Lingbeek een breed betoog om degenen, die vrezen, dat het herstel van het belijden karakter en van de leertucht der Kerk ten gevolge zou hebben, dat daarom ieder, die ook maar een haarbreed van de Concessie afwijkt, zou moeten worden afgesneden en buitengeworpen, gerust te stellen. Hij beroept zich daarbij op wat de *Heraut* schreef aangaande de usantie onzer vaderen:

Just dese week heeft *De Heraut* naar aanleiding van het feit, dat men in de „Gereformeerde Kerken“ op de Christen-Socialisten de tucht heeft willen toepassen, er op gewezen, dat onze Vaderen, zelfs in de dagen onmiddellijk na de Dortsche Synode, de Remonstrante gemeentelieden bijna nooit onder kerkelijke tucht hebben gesteld, maar veel meer getracht hebben om hen door prediking en persoonlijke vermaning weer in de rechte sporen te leiden.

In onze dagen, nu bij menigene de handen janken om alle „moderne“ lidmaten er maar zoo spoedig mogelijk uit te werpen, is het zoo goed, dat weer eens te hooren. En dat uit den mond van *De Heraut*. Wij moeten weer Gereformeerde begrippen van de tucht verkrijgen, en wij moeten in dit opzicht zelfs van *De Heraut* willen leeren.

Nu gebeurt het zoo zelden, dat de *Gereformeerde Kerk* met ingenomenheid aanhaalt wat de *Heraut* schrijft, dat we het min-vriendelijke slot maar door de vingers zullen zien.

Maar wel veroorloven we ons de opmerking, dat wanneer Ds. Lingbeek ons gevoelen citeert, hij dit ook volledig behoort te doen. We schreven, dat de Dordtsche Synode wel gelast heeft de Remonstrante predikanten uit hun ambt te onttrekken, maar tot voorzichtigheid en gematigdheid aandruid bij het toepassen van de tucht op misleide gemeentelieden. Het eerste wordt weggelaten. Is dit met opzet geschied?

Toen we eenigen tijd geleden onze bezwaren hebben uitgesproken tegen de wijze, waarop Ds. Wijers de Algemeene Christelijke Kerk te Temangoeng geïnstutueerd had, spraken we de hoop uit, dat wanneer hij in Holland was teruggekeerd en rustig met de broeders spreken kon, hij zelf zou inzien niet juist te hebben gehandeld.

Het is ons daarom dubbel aangenaam thans te kunnen mededeelen, dat dese hoop niet ijdel is gebleken. Op de Classis 's-Gravenhage, waar Ds. Wijers zelf tegen-

woordig was moeijlichkeiten deld zijn gewogen:

Gehoord het Batavia, de d. de door Ds. A. lichte.

betuigt aan d grooten dank v dese de door d hebben uitgevo der visitator s spreekt allere te hebben over refereren moet n. l. dat aan d gebruik te ma Tiemersa, (m des Woords) „noodgevalen“ keraad.

verblijdt sich heeft, dat de ke de liturgie voors plegen, alsmede der hark te Ten hebben.

spreekt de h Batavia en insoe en de bezwaarde houden met de sprekingen, en hun vermogen i meerde kerk te in hartelijke enheid ook door s kenorde en bestu besluit het v ook te Soerabaja visitatie te doe thans nog niet g ijkheden zullen i

Nu Ds. Wij te hebben gehi uit. Het eert I heeft gehad ro En nu ook de weer bij de Ge heeft, zijn daar van zijn onju maar mogen v er naast Batavi geïnstutueerde Temangoeng i

De

EEN ZA

Onlangs is in Generaal door I de schoolstrijd is, al is zij du niet meer de ga voorheen besta een politieke co Zulks neemt a gelijkheid van a langer hoe meer sels erkend, d onderwij moet g regeling van de t

Intusschen we van een Christel er wel ter dege i wet bestaat. Ko het besluit, dat i is, dringend no cijfers kan wee

allermist sprake aan het bouwen waarschijnlijke men kan beginne waarom men to door een of mee

De oorsak d voor een overhel maar besluten v kas genomen z school eerst d worden worden

offici, en dan n kosten, van wel kan worden uit h

Wat men van o helpt hoogenaan school, doch he exploitatie-reken Het is totaal van een school t die bij kleine b zelfs al laat me voor bedrikskapl bedrag voorhand

Wie dan ook ongevver finant en bijzonder on zich ten eenenn begin gemaakt i dan een eerste i naar de algeheel

Nu meenen e scholen moet ga dat genoemd w met bouwen zo trouwende, dat zenden.

Wie zoo rede uit de hoogte i geestverwante, gebouwd w tiegen grondslag

Die meening, in het geloof ve het bouwen op d dan, wanneer niet basis te leggen i heden, maar is zeker wel zóó leiding voorhan woord van t: haer werking n ook op ander te wel doet gevoele

Men kan kie den Christen. V alles op het ge noodige waarbo sal gelukken; i ieder in zijn lev volgens mensche moet hij zijn a hem met goede

De eerste na toe, ieder schap

nog zijn
s verwisseld,
en dooreen-
odern, die
at van het
alleen in de
stig zedelijk
i bijzondere
hans wordt
naturalisme
an een werk
aardoor een
de levende
hem zelf als
De mystiek
gheus gebied
orthodoxen,
r de Schrift-
loofsricting
orthodoxie,
herpe kanten
vervalst, dat
zal vormen.
sunnen doen
die zoowat
t. De jongere
an links, de
chts kunnen
aturalistische
supranatu-
part blijven

tic gelukken
Zeker is er
richting aan
u wil inslaan
waarin het
le wil maken.
nits ze haar
loslaat, wel
s, zal spreekt
uit:

ikaar leeren,
noemen, zul-
geloofsvoor-
hebben inge-
s geloofsbe-
nen door 't
rdongen wor-
Christendom
heid van een
el belang der
betreunen, dat
a naturalisme
t modernisme

len van hun
aten vallen,
t is, want in
er stemmen
r het hoofd-
ten gebracht
geloofsvoor-
ze hebben
ts van hun
concentratie
n voor het
ystieke getint
us leven zal
gisch en ex-
oxen in de
nisme zullen
t zal het mo-
heerschen in
chool.

t geeft Ds.
m degenen,
n het be-
tucht der
dat daarom
reed van de
vorden afge-
st te stellen.
op wat de
santie onzer

ut naar aan-
de „Gerefor-
socialisten de
op geweren,
lagen omid-
de Remon-
nooit onder
maar veeleer
prediking en
t de rechte

m de handen
aten er maar
n, is het zoo
p dat uit den
weer Gerefor-
erkrigen, en
a De Heraut

at de Gere-
enheid aan-
dat we het
de vingers

ons de op-
ngboek on-
volledig be-
at de Dordt-
de Remon-
heid en ge-
passen van
den.

on onze be-
ge de wijze,
ne Christe-
geinstituut
dat wanneer
d en rustig
hij zelf zou
ndel.
aangenaam
dat deze
de Classe
zelf tegen-

woordig was en waar deze en andere
moelijkheden te Batavia gerezen, behan-
deld zijn geworden, is het volgende besluit
genomen:

„De classis 's Gravenhage der
Gereformeerde Kerken,
gehoort het rapport der kerkvisitatie te
Batavia, de daarover ingekomen stukken en
de door Ds. Wijers gegeven mondelinge toelichting,
betuigt aan de Brs. Pera en Netelembos haren
grooten dank voor de uitnemende wijze, waarop
dese de door de classis hun gegeven opdracht
hebben uitgevoerd, en kent de handelingen
der visitatoren goed,
spreekt allereerst uit, na Ds. Wijers gehoord
te hebben over de zaak-Tiemersma, dat zij zich
refereren moet aan het advies vroeger gegeven,
n.l. dat aan den kerkeraad toegestaan wordt
gebruik te maken van den hulpdienst van Br.
Tiemersma, (mits niet in het ambt van Dienaar
des Woords), in geheel bijzondere gevallen,
„noodgevallen“ ter beoordeeling van den ker-
keraad.

verblijdt zich voorts, dat Ds. Wijers erkend
heeft, dat de kerkeraad bij de uitbreiding van
de liturgie vooral de classis had moeten raad-
plegen, alsmede dat hij erkent in de instituering
der kerk te Temanggoeng verkeerd gehandeld te
hebben,
spreekt de hoop uit, dat de kerkeraad van
Batavia en inzonderheid de Dienaar des Woords
en de bezaaide broeders ernstig zullen rekening
houden met de bij de visitatie gehouden be-
sprekingen, en alles zullen aanwenden wat in
hun vermogen is, om den bloei der Gerefor-
meerde kerk te Batavia onder des Heeren zegen
in hartelijke eendracht te bevorderen, inzonder-
heid ook door zich stipt te houden aan de Ker-
kenorde en besluiten der kerkelijke vergaderingen,
besluit het volgende jaar te Batavia en dan
ook te Soerabaja andermaal persoonlijke kerk-
visitatie te doen houden, hopen dat dan de
thans nog niet geheel uit den weg geruimde moe-
lijkheden zullen blijken opgelost te zijn.

Nu Ds. Wijers verklaard heeft verkeerd
te hebben gehandeld, is daarmede de zaak
uit. Het eert Ds. Wijers, dat hij den moed
heeft gehad rondweg ongelijk te erkennen.
Een nu ook de kerk te Temanggoeng zich
wer bij de Gereformeerde Kerken gevoegd
heeft, zijn daardoor niet alleen de gevolgen
van zijn onjuiste handeling weggenomen,
maar mogen we ons zelfs verblijden, dat
er naast Batavia en Soerabaja wederom een
geconstitueerde Gereformeerde kerk te
Temanggoeng gekomen is.

Ds. H. H. K.

Dereenigingsleven.

EEN ZAAK VAN GELOOF.

Onlangs is in de Tweede Kamer der Staten-
Generaal door Dr. Kuyper erop gewezen, dat
de schoolstrijd nog op verre na niet geëindigd
is, al is zij dan ook in soverre geluwd, dat
niet meer de gansch exceptionele toestand van
voorheen bestaat, dat onderwys ten eenenmale
een politieke kwestie was.

Zulks neemt niet weg, dat de ideeën van
gelijkheid van alle onderwys voor de wet hoe
langer hoe meer welden. Van Links werd
zelfs erkend, dat de grondslag van ons volks-
onderwys moet gevormd worden door definitieve
regeling van de subsidiekweste.

Intusschen weet ieder, die iets met den bouw
van een Christelijke school te maken heeft, hoe
er wel ter dege nog groote ongelijkheid voor de
wet bestaat. Komt men in zekeren kring tot
het besluit, dat er een bijzondere school noodig
is, dringend noodig zelfs, wat met feiten en
cijfers kan worden aangetoond, dan kan er
allermint sprake van zijn, dat men maar dadelijk
aan het bouwen kan gaan; doch is er meer
waarschijnlijkheid, dat het oogenblik, waarop
men kan beginnen te bouwen, van het tijdstip,
waarop men tot bouwen in principe besluit,
door een of meer jaren gescheiden is.

De oorzaak daarvan zit hierin, dat, terwijl
voor een overheidschool het geld er is, zodra
maar besloten wordt dat het uit de publieke
kas genomen zal worden, voor de bijzondere
school eerst duizenden voor grondaankoop
moeten worden bijeengebracht door vrijwillige
offeren, en dan nog eens duizenden voor bouw-
kosten, van welke een overig deel gevonden
kan worden uit hypothecaire gelden of obligatiën.

Wat men van overheidswege als subsidie krijgt,
helpt hoegenaamd niet voor het stichten eener
school, doch heeft alleen betekenis voor de
exploitatie-rekening.

Het is totaal onmogelijk, om met het bouwen
van een school te beginnen zonder vele duizenden,
die bij kleine beërten bij elkaar gebracht worden,
zelfs al laat men nog buiten beschouwing, dat
voor bedrijfskapitaal ook nog een zeer belangrijk
bedrag voorhanden moet zijn.

Wie dan ook mocht meenen, dat er zoo
ongeveer financiële gelijkstelling van openbaar
en bijzonder onderwijs voor de wet is, vergist
sich ten eenenmale. Er is niet meer dan een
begin gemaakt met de gelijkstelling, niet meer
dan een eerste stap is gezet op den weg, die
naar de algehele gelijkstelling voert.

Nu meenen echter sommigen, dat men meer
scholen moet gaan bouwen, in het geloof, zoals
dat genoemd wordt. Men moet maar beginnen
met bouwen zonder dat men geld heeft, ver-
trouwende, dat de Heere het noodige wel zal
zenden.

Wie zoo redeneeren, zien meestal eenigszins
uit de hoogte naar op andersdenkenden, op
geestverwanten, die meenen, dat geen school
mag gebouwd worden, welke geen goeden finan-
cieelen grondslag heeft.

Die meening, dat het bouwen zoogenaamd
in het geloof verre de voorkeur verdient boven
het bouwen op goede grondslagen, althans zek-
er, wanneer niet menig genoeg een goede geldelijke
basis te leggen is, behoort niet tot de zeldzaam-
heden, maar is vrij ruim verbreid en wordt
reker wel zoo vaak aangetroffen, dat er aan-
leiding voorhanden is om er eens een enkel
woord van te zeggen; mede daarom, dat zij
haar werking niet alleen bij schoolbouw, maar
ook op ander terrein van het vereenigingsleven
wel doet gevoelen.

Men kan kiezen tusschen twee leefregels voor
den Christen. Volgens den eenen kan de mensch
alles op het geloof doen, zonder dat hij de
noodige waarborgen schept, dat zijn werk wel
zal gelukken; volgens den anderen moet een
ieder in zijn leven alles doen op de wijze, die
volgens menschelijke berekening de beste is en
moet hij zijn arbeid technisch goed doen en
hem met goede waarborgen omringen.

De eerste methode past niemand ten volle
toe. Ieder schept telkens en telkens weer waar-

borgen. Men sluit levensverzekeringen, brand-
assurantiën, plaatst bliksemafleiders, gendelt
's nachts zijn deur, maakt een leuning aan zijn
trap, zorgt voor geregelde maaltijden, voor
deugdelijke kleding en wat dies mee zij, en
dat niettegenstaande God den mensch even
goed zonder al die waarborgen behoeven kan
voor allerlei kwaad.

In financiële aangelegenheden doet men
evenzoo. Men berekent de kosten en de kansen
en begint eerst dan een zaak, als men berekend
heeft, dat men goed zal uitkomen. Wie anders
doet, wie maar op goed geluk al allerlei dingen
aanvat, waarmee hij kans loopt, slecht uit te
komen, dien wordt daarvan terecht een ernstige
grief gemaakt.

Alleen maar, als het aankomt op arbeid in
's Heeren wijngaard, dan is men op eenmaal
van andere opinie, dan lustert alles zoo nauw
niet meer, maar doet men, met een beroep op
het geloof, veelal de zaken op goed geluk af.
Men bedoelt dat natuurlijk zoo niet, maar
wekt niettemin den schijn, alsof het er minder
op aankomt hoe men voor 's Heeren huis
arbeidt, terwijl men, heel anders, bij allerlei
arbeid v.o.r 's Heeren naam en zaak met buiten-
gewone nauwgezetheid moet arbeiden om te
voorkomen, voor sooveel aan ons ligt, dat om
de gebrekkigheid van den arbeid, des Heeren
naam wordt gesmaad.

Het schijnt, dat men tot de meening, als zou
men, bij arbeid voor Gods Koninkrijk, niet
zoozeer behoeven te letten op deugdelijkheid
van financiële grondslagen, komt omdat men
denkt, dat, als alles in orde is, ook met de
finantiën, voor zoover wij berekenen kunnen,
er niets meer voor het geloof overblijft en
men eigenlijk God, met eerbied gesproken, het
werk uit de handen neemt.

Ware deze opvatting juist, dan zou men
consequent moeten zijn en overal in het leven
de waarborgen moeten verwijderen en alles
maar op goed geluk af moeten doen; dan zou
men, zoo in den speciaal Christelijken arbeid
als in den gewonen dagelijkschen arbeid, alles
er maar op moeten wagen.

Gelukkig doet men dit niet, maar doet men
alleen een beroep op het geloof in den o.i.
niet juist is, wanneer het ons niet snel ge-
noeg gaat, wanneer wij niet wachten kunnen
tot 's Heeren tijd en gelegenheid komt.

Veroordeelt deze halfheid zich zelf reeds,
dus komt bij, dat de meening geheel ten on-
rechte gekoesterd wordt, als zou er voor de
geloofsverzaamheid niets meer overblijven als
de betrokken arbeid zoo soliede mogelijk is
verricht.

Arbeiden in het geloof wil toch dit zeggen,
diep doordrongen te zijn van het besef, dat
men alle de gaven en krachten, die men bezit,
ontvangt heeft van God, tot wiens eer ze
besteed moeten worden; het wil zeggen, dat
men tot die besteding naar Gods wil alleen
bekwaam is, voor zoover Gods genade er toe
bekwaam maakt; het wil zeggen, diep overtu-
geling te zijn, dat wij menschen, hoe we ook
„ons best doen“, niets goed kunnen doen dan
onder 's Heeren zegen; het wil zeggen, steeds
te bedenken, dat het beste menschelijke werk
hoegenaamd geen vruchten kan opleveren, indien
de Heere de vruchtbaarheid niet schenkt.

Zeker, als de Heere een bepaald gebod geeft
voor een bepaald geval, dan mogen wij geen
waarborgen vragen. Maar zoo staat het met ons
vereenigingsleven niet. God heeft het, het zij
met eerbied gesproken, aan Zijn kinderen over-
gelaten, bij het licht van Zijn Woord en bij het
licht, dat Hij hun in hun verstand gegeven
heeft, voor Zijn Koninkrijk te werken.

Maar dan moeten we dat zoo goed mogelijk
doen, en vooral secuur zijn in het leggen van
den grondslag, waarop de bovenbouw moet
verrijzen. We moeten goed werk leveren, anders
wordt om onsentwil licht 's Heeren naam
gesmaad.

Uit de Pers.

Naar aanleiding van een min vriendelijke
critiek door Hollandia op den wetenschappelij-
ken arbeid van de hoogleeraren der Vrije
Universiteit geocend, merkt de Rotterdammer
het volgende op:

Hollandia, het blad van Ds. Sikkels, liet zich
in haar beide laatste nummers over de Vrije
Universiteit uit op een wijze, die naar onze me-
ning weinig vruchtbaar is.

In haar vorig nummer behandelde het blad een
van elders — blijkbaar met instemming — over-
genomen soort van tweespraak, waarin werd ge-
klaagd, dat de hoogleeraren geen handboeken
schreven, maar hun tijd verdedden met arbeid voor
de dagbladen.

Nu weer in het laatste nummer, wordt naar
aanleiding van meningsverschil over de steen-
houwswet en thans door de redactie zelf, nieuwe
klachten gelaagd. „Zeker, de V. U. levert klee-
vingen af en dat merkt men wel in het land,
maar door haar produceren van principieele
wetenschap, die het leven verlicht, maakt zij
de dogmatiek van Prof. Bayneek en het kerkrecht
uitgezonderd — geen indruk in het land. Ook
aniet den indruk dat dit haar werk op komst is.

Nu zijn zulke vertoogen zeker verblijdend, in
soverre daaruit blijkt, dat met warmte in breed
kring met de docenten aan de V. U. wordt mee-
geleefd.

Maar overigens getuigt wat hier gezegd wordt
niet van veel inzicht in den aard en de eischen
van wetenschappelijke arbeid.

Dat de paedagogische arbeid der hoogleeraren,
die met toewijding wordt verricht, niet van een
soort „nou ja“ wordt afgedaan, zij nu daargelaten.
Zij, die dien arbeid met liefde verrichten, doen
dat om andere motieven, dan om plandsankje
van de pers te ontvangen.

Maar voor wat den hoofdinhoud betreft, zij het
volgende opgemerkt.

Handboeken schrijven is lang niet leders zaak.
Voor eerst vergt het schrijven van een goed hand-
boek vijftien jaren van voorbereiding, zullen ze
aan den eischen voldoen. Dikke boeken schrijven
is een kwestie van ink en papier, maar goede
boeken schrijven vraagt iets meer. Voort kan men
een voortreffelijk man van wetenschap zijn, zonder
geschikt te zijn voor handboek-schrijven.

schouwd. Absoluut vergeet men daarbij, dat juist
door dien technischen arbeid de reputatie van de
V. U. wordt gesteund. De grammatica en thema-
boeken van Prof. Woltjer bijvoorbeeld zijn aan de
V. U. niet minder ten goede gekomen dan zoo
menig principieel betoog van zijn hand.

Doch genoeg.

Wij willen ernstig in overweging geven, dergelij-
ke vraag ontevredenheidsuitingen liever achter-
wege te laten. Heeft men concrete punten, laat
men die dan behoorlijk gemotiveerd, te berde
brengen op andere plaats.

Door uitlatingen als de hier gewraakte wordt
bij de menschen de gedachte gewekt, dat er een
seker apleidheid zou heerschen onder de mannen
der V. U. En niets is minder waar. De docenten
vervullen hun veelzijdige en vaak groote inspan-
ning vorderende taak met ijver en opgewektheid.

En te zijner tijd zullen er ook wel handboeken
komen.

Maar de eischen des levens en der wetenschap
zijn zoo vele, en de arbeiders zijn zoo weinige, dat
er meer aanleiding is voor een woord van waar-
dering, dan voor uitlatingen in een geest, als hier
tot tweemaal toe werden ten beste geven.

Officiële Berichten.

Centrale Diaconale Conferentie.

Aan de diaconieën der Geref. Kerken in
Nederland is de volgende circulaire vertoonden:
In de maand September a.s., waarschijnlijk
Woensdag 6 September, zal D.V. te Kampen
de 23e Centrale Diaconale Conferentie der
Geref. Kerken plaats hebben. Ter vaststelling
van de agenda wordt u door deze vriendelijke
uitgenoodigd, de punten van behandeling die
willen openden voor 1 Augustus a.s., aan het
adres van den ten secretaris, welke agenda u
dan zoo spoedig mogelijk zal worden.

Volgens besluit der 19e conferentie treden in
1911 af de comitésleden, die gekozen zijn voor
de provincies: Friesland, Drenthe, Gelderland,
Noord-Holland en Zeeland. Hiervan is alleen
br. P. J. J. Meij herkiezbaar. De andere
broeders, niet in het diakenambt gebleven, zijn
naar de gewoonte onder ons niet herkiesbaar.

Wegens ontslaganvraag van br. M. Schouten
moet voor de provincie Groningen eveneens een
ander comitélid gekozen worden.

Diaconieën, die de aandacht van het comité
wenschen te vestigen op broeders diakenen, die
zij geschikt achten voor candidaat, worden
verzocht dit te doen vóór 1 Juli a.s., aan het
adres van den ten secretaris, R. Broekhuysen
te Meppel.

Het comité geeft door deze tevens kennis,
dat br. M. Schouten voor zijne benoeming als
penningmeester heeft bedacht, waarom aan br.
Andriessen het financieel beheer voorloopig tot
de e.v. conferentie blijft opgedragen.

Aan het agendum der Particuliere Synode van
Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte), D.V. te
houden op Dinsdag 20, en zoo noodig Woens-
dag 21 Juni 1911, te Hellevoetsluis, in het
Militair Tehuis, ontleenen we het volgende:

Voorstellen:
In zake de „Armenwet“.
De classis Barendrecht doet het volgende
voorstel:

„De Particuliere Synode der Geref. Kerken
van Z.-Holland (Z.G.), van oordeel dat het
aanhangig ontwerp tot wettelijke regeling van
het ambtstuur niet genoegzaam rekening houdt
met de plaats, die de diaconieën volgens kerk-
rechtelijke beginselen innemen in het kerkelijk
instituut (art. 5 v. h. ontwerp); de vrijheid der
diaconieën niet genoegzaam eerbiedigt (arts. 13,
17 en 57 v. h. ontwerp); en de armenverzoorging
van Overheidswijze op een voor de kerken
vermedende wijze uitbreidt (27 en 30 v. h.
ontwerp), in stede van de reeds ten aanzien van
de punten bestaande betwaren op te heffen,
besluit:

de Generale Synode te verzoeken, bij de
Hooge Regering en de Staten-Generaal er op
aan te dringen, dat in het wetsontwerp zoo-
danige wijzigingen worden aangebracht als noodig
zullen zijn om aan genoemde betwaren tegemoet
te komen.

In zake praeparatoir en peremptoir examen.
De classis Gorinchem stelt voor:

„De Particuliere Synode van Zuid-Holl. (Z.G.),
spreke de wenschelijkheid uit, dat van het
peremptoir examen het onderzoek in dogmatiek
en exegese wordt afgenomen, en de beschikbare
tijd gelijkelijk verdeeld over de andere vakke;
met dien verstande echter, dat zoo er tusschen
het praeparatoir en het peremptoir examen van
den candidaat een tijdsruimte valt langer dan
een jaar, het onderzoek in dogmatiek en exegese
wel plaats hebben zal; alsmede dat het praepar-
toir examen voortaan bijgewoond worde door
deputaten der Particuliere Synode“.

In zake „eeneheid van opleiding“.

De classis Rotterdam stelt voor:
„De Partic. Synode spreke als haar oordeel
uit, dat de Generale Synode de Theol. School
in haar tegenwoordig bestaand zal handhaven“.

De classis Gorinchem stelt voor:

„De Particuliere Synode dringe bij de Generale
Synode met alle kracht aan, om met het oog
op de verdeeldheid der gedachten in de Gere-
formeerde Kerken in zake de eenheid van
opleiding, den weg daartoe en de wijze daarvan,
generieel verband te brengen tusschen de Theol.
School en de Theol. Faculteit der V. U.“.

De classis Brielle stelt voor:

„De Particuliere Synode diene het volgende
voorstel bij de Generale Synode in: De Generale
Synode, van oordeel dat ook nu nog de uit-
voering van het te Arnhem aangenomen voorstel-
Bavink niet raadzaam is te achten, besluit, ten
einde de kwestie der eenheid van opleiding voor
goed uit het kerkelijk leven weg te nemen,
te, tot bevestiging en versterking van de
Theol. School in den weg van nitbreiding van
het aantal hoogleeraren.

ze, tot opreeping van het contract met de
V. U. onder nadrukkelijke verklaring, dat het
beginzel van vrije studie gehandhaafd wordt,
de arbeid der V. U. hoog gewaardeerd wordt,
en hare candidaten tot de kerkelijke examina
tullen worden toegelaten, de kerken gaarne
desverlaand toelicht op het theolog. onderwijs
zullen houden en haar dan door vaste jaar-
lijksche collecten wenschen te blijven steunen
en de voorlichting harer hoogleeraren op hare
vergaderingen blijven dragen.

ze, tot handhaving der wijze van kerkelijke
examinatie, zoals deze in onze kerkenorde is
voorgeschreven.

de, de classis Dordrecht, van oordeel dat
indien de rust en vrede der kerken het ton-
laten, samenwerking in de opleiding te ver-
krigen, een voorstel in den geest van dat van
Antwerpen aanbeveling verdient, zendt dit voor-
stel door naar de Prov. Synode, met verzoek
het ter tafel van de Generale Synode te brengen.

Dit voorstel-Antwerpen luidt:
te. De kerken spreken de wenschelijkheid uit
van samenwerking in de opleiding tusschen de
Theol. School en de Theol. Fac. a. d. V. U.,
met behoud van beider zelfstandigheid.

se. De kerken treden daartoe in overleg met
de Vereen. voor H.O. op G.G. om:

a. de college-uren van beide inrichtingen bij
onderlinge overeenkomst 160 te regelen, dat de
wederszijdsche studenten desgewenscht alle lessen
kunnen bijwonen.

b. aangaande de bijvakken der Theol. weten-
schap zulk een verdeling te treffen, dat beide
inrichtingen elkander completeren.

c. een accoord aan te gaan om de propaedeu-
se van hen die aan de Theol. School wenschen
te studeren, door de V. U. te laten verstrekken.

d. geschikte lokalen tegen billijken huurprijs
te verkrijgen voor de college's en alle verdere
vergaderingen van de Theol. School.

e. de geldelijke condities vast te stellen voor
het volgen der college's en het afleggen der
examens aan beide inrichtingen.

ze. De kerken plaatsen, indien het overleg
zoo, 20 bedoeld tot een bevredigend einde is
gebrach, de Theol. School naar Amsterdam over.

4e. De kerken verbinden aan de Theol. School
zoo spoedig mogelijk na hare vestiging te
Amsterdam een leerstoel voor sending en
evangelisatie.

Buitenland.

Duitschland. De Inwendige Zending en het platteland.

In den laatsten tijd wordt in kerkelijke
kringen in Duitschland veel gehandeld over de
inwendige zending met betrekking tot het plat-
teland. Er gingen arbeiders van de inwendige zen-
ding op de dorpen om daar lesingen te houden,
predikbeuten waar te nemen, te spreken op
„Familiënabenden“, enz. De voorstanders van
de inwendige zending te Berlijn hebben vooral
in die richting gewerkt, en niet alleen met het
doel om middelen voor hun arbeid in de dorpen
te verzamelen, maar ook om door middel van
eene getrouwe schildering van stadstoestan-
den, de zucht om naar de groote steden toe
te gaan, te verminderen en zoo het land evenals
de stad te dienen. Want het blijkt dat zij,
die door de inwendige zending moeten bewerkt
worden, voornamelijk bestaan uit menschen die
uit het platteland naar de steden verhuisden.
Er werd in het voorjaar van 1909 te Berlijn
een cursus gegeven over „de groote steden en
het land“. En ook in 1910 werd deze cursus
gehouden; in 1909 waren er 33 deelnemers, in
1911 klom dit getal tot 73 uit alle streken van
Duitschland.

Het een en ander van hetgeen bij dien cursus
werd gedeeld, willen wij hier mededeelen.
Zoo werd door Dr. Seeborg eene psychologische
diagnose van de bewoners der groote steden
gegeven. In die plaatsen heerscht de massa,
maar een massa van de meest uiteenlopende
persoonlijkheden. Zoo ontstaan de tegenstel-
lingen in de ziel van den stedeling; als deel
van de massa is hij te leiden, buigt hij voor
gezag en is bereid zich naar de massa te voegen,
en toch is hij aan den anderen kant er op uit
om zijn individualiteit te handhaven, zijn
rechten te laten gelden en zich te verdedigen
tegen al het vreemde dat tot hem gebracht
wordt. Aan de eene zijde wordt hij beheerscht
door de strijdleiden die door het volk aange-
heven worden, en buigt hij voor de grootheden
van den dag, aan den anderen kant is hij vol
critiek en twijfelachtig. Slechts schijnbaar geeft
de groote stad louter levensgenot, feitelijk is
zij de plaats waar de zwaarte arbeid verricht
wordt. Het gevoelsleven lijdt onder de alijd
invloeiende indrukken, die niet verwerkt kun-
nen worden; het innige leven der ziel komt niet tot
rijpeheid; vooral voor het godsdienstige leven
ontbreekt de noodige rust. Wie wil de bewoners
der groote steden nog benijden?

De predikant Wagler sprak over den invloed
van de steden op het land. Berlijn staat hierin,
vooral door zijn peis, vooraan. Hoezeer heeft
ons volk een goed en goedkoop dagblad noodig
dat in de hoofdstad verschijnt, waardoor de
slechte bladen konden verdrongen worden! Het
hillooze opzien tegen alles wat uit de groote
steden, vooral uit Berlijn, komt, waarover in de
cursusdagen 100 dikwijls geklaagd werd, kon
den weg banen voor een goed Berlijnsch product.
Men moet den bewonderaars der groote steden
ook laten zien, dat daarin niet alleen het kwade,
maar ook het goede op groote schaal gedreven
wordt. De kerk en de inwendige zending
werken op de behoefte aan gezag, en toonen
het volk welke de rechte en segenrijke autori-
teiten zijn. Dan kan het respect voor de
groote stad, dat men zoo gemakkelijk niet kon
wegnemen, nog heilzaam werken.

Den tweeden dag kwam van Lupke aan het
woord om te betoogen, dat men de zaak der
religie op de dorpen moest verdedigen, doch
op de manier gelijk dit door de eigenaardigheid
van het platteland geëischt wordt. Niet van
lieverleide, gelijk in de steden, maar plotseling
kwam hier de crisis op godsdienstig terrein; zij
werd niet in het leven geroepen door gedachten,
maar door feiten. Het feit, dat men machines
gebruikt, dat men onafhankelijk werd van
de gesteldheid van den grond, waaruit men
bij verstandige bebouwing en het gebruiken van
goed gekozen meststoffen als het ware alles
halen kan; dat de landman verkeerdt is tegen
elk verlies, maakte dat men het gebed over-
bodig en God voor onmachtig ging houden,
terwijl ook daardoor de gedachte post vatte,
dat loon en straf niet in verband staat met
's menschen toestand op zedelijk gebied.

Von Lupke wees daarbij op de betekenis
van de geëchtheid aan den geboortegrond.
Ook de overleden pastor van Bodelschwing
toonde aan, dat er verband bestaat tusschen
uitwendige en inwendige ontworping, het op
prijs stellen van het aardsche en de liefde tot
het hemelsche vaderland. Daarom staat,
als men spreekt over de oorzaken der volks-
ellende, de huisvesting in stad en land in de
voorte rij. Men behoort er op bedacht te zijn
„lawendige koloniatie“ in toepassing te gaan
brengen. Het is verwonderlijk, dat groot-grond-
bezitters bij het gebrek aan arbeiders op het
land, zoo weinig doen om werklieden aan hun
grond te verbinden. En men kan de vrienden
der „dorpskerk“ slechts aanraden, ook aan dat
werk hun aandacht te wijden.

Missionarispastoor Knak van Berlijn steld de
vraag: Wat kan de dorpspredikant van den
zending leren? Hij kan van hem leeren,
dat men naast de bekeering van den enkele
ook streven moet naar de bekeering van de
gemeenschap die hem omgeeft. Immers gaat
er invloed uit op de zielen van de geestelijke
atmosfeer waarin men leeft. Verder kan hij
leeren, dat men het Christendom met de natu-
lijke elementen van het volksleven verbinden
moet, opdat het wortel schiet; dat er christe-
lijke zeden noodig zijn, die den menschen de
vormen voor een christelijk leven geven. Hij
kan ook leeren hoezeer het er op aankomt, in
de taal, begripwereld, denkwijze van het volk

te huis te worden, om tot het volk in zijn taal
en naar zijn begrip te kunnen spreken.

Het komt ons voor, dat ook in Nederland
dese dingen wel overwogen mogen worden, al
worden vele, zij het in anderen vorm, reeds
tot ons gebracht.

Gemengd Nieuws.

Wij lezen in The Christian:
„De Vrije kerken hebben zijn gedaan door een
manier van werken aan te nemen naar de paro-
chiale indeling van de Staatskerk, om hen, die
de Godadienstoefeningen bijwonen en die ze niet
bijwonen, steelsmatig te bereiken. In een brochure
door de Free Church Council uitgegeven,
wordt deze methode uiteengezet. Daarin lezen wij
zoo juist: „Kan er groter zaak worden gedaan
dan den grooten muur van onverschilligheid omver
te werpen die tusschen de kerk en het volk staat,
om de kerk de plaats te hergeven die haar recht-
matig toekomt, door hen te winnen die ver van
de kerk en ver van Christus afstaan? Toen
verleden jaar te Cardiff door Dr. Chapman en
Alexander werd gevestigd, was de stad te
voren in districten en afdeelingen verdeeld, waarna
40.000 huisebezoekers werden gebracht.“

Zou het aan de parochiale indeling te danken
zijn, dat de Engelse Staatskerk niet te klagen
heeft over het verminderen van haar ledental,
terwijl vooral in de laatste vijf jaar bijna alle vrije
kerken in Engeland moesten constateeren dat het
getal harer lidmaten slonk?

Gelijk bekend is, behoort de president der Ver-
eenigde Staten van N.-Amerika tot de Unitariërs.
Dezer dagen sprak het hoofd van de Vereenigde
Staten den wensch uit, dat er in New-York een
domkerk door de Unitariërs gesticht zou worden
gelijk als door andere kerken gedaan is, en hij
begeert dit, omdat hij meent dat het Unitarisme
een type vormt van het Christendom, dat de andere
ver overtreft. Wanneer men nu weet dat de Uni-
tariërs de Drieenheid verwerpen, dan is het dui-
delijk, dat zij ook die verwerping staan buiten het
terrein der Christelijke kerk, en als monotheïsten
geestverwantschap hebben met Joden en Mahome-
danen.

WINCKEL.

Door Kinderen.

IN EN DOOR HET LEVEN.